

Bede Márton

Először kutatták a cigánybűnözést - és kiderült, hogy nincs olyan

DEMOGRÁFIA 2014. november

“Érett ez a tanulmány, hiszen ez az egyik legkomolyabb probléma Magyarországon.”

Kerecsi Klára kriminológus, az Országos Kriminológiai Intézet főtanácsosa mondja ezt a Gosztonyi Mártonnal és Polák Attilával közösen jegyzett “A roma és nem roma együttélés konfliktusai, kriminális vonatkozásai” című tanulmányról, amely a Belügyi Szemlében jelent meg, és egészen november első hetéig a legszűkebb szakmán kívül nem érdekelt senkit. Pedig Kerecsi nem túloz, ez tényleg a magyar társadalom egyik legkomolyabb problémája. Nem a “cigánybűnözés” nevű fantázia, hanem maga a fantázia, amelynek eredményeként hazánk lakosságának egy része azt gondolja, hogy létezik egy etnikumra jellemző, hozzájuk köthető bűnözési forma. A szélsőjobboldali mozgalmak az ezredforduló után kezdtek politikai tőkét kovácsolni a cigánybűnözés súlykolásával, és annak hangoztatásával, hogy a helyi konfliktusok erre vezethetők vissza. Néhány éve Kerecsi elkezdte azt érezni, hogy akármi az igazság, kriminológusként foglalkoznia kell ezzel.

“Nem tudunk erről semmit, kriminológiai kutatások nem voltak ezzel kapcsolatban, miközben az antropológusok és a szociológusok nagyon sokat tudnak erről a területről. 2007-től viszont olyan a közbeszéd, hogy kriminológiai környezetbe helyezte ezt az egészet. Ha a szakma nem szólal meg ebben a kérdésben, a politika elviszi és letarolja” - mondja Kerecsi, aki szerzőtársaival egyfajta vitaindítónak is szánta a 2013-ban megkezdett, és most publikált tanulmányt.

Cigány bűnelkövetőkről, cigány bűnökről nem egyszerű kutatást végezni Magyarországon. Az 1992. évi LXIII. törvény szerint a “faji eredetre, a nemzeti és etnikai kisebbséghez tartozásra vonatkozó személyes adat” különleges személyes adatnak minősül, amit a bűnüldöző szervek és az igazságszolgáltatás nem tarthatnak nyilván. Magyarul egy feltételezett elkövetőről vagy egy rabról nem lehet rögzíteni, hogy cigány vagy kínai. Kerecsi szerint azonban ez őket nem hátráltatta.

“Nekem kriminológusként nem kell állami adatgyűjtés. Kutatások kellene és információ kell.”

Kerecsiék így a rendelkezésre álló magyar statisztikákból, a 2001-es és 2011-es népszámlálási adatokból dolgoztak. Ezeken több mint 300 000 magyar állampolgár vallotta magát cigány nemzetiségűnek (a szociológusok a valós számukat körülbelül kétszer ennyire becsülik). A kutatók kiválasztották azt az 513 magyar települést, ahol 2011-ben a lakosok közül legalább százan cigánynak vallották magukat, és megvizsgálták, hogy ezeken hogy alakultak a bűnözési statisztikák az eltelt tíz évben. Ezen az 513 településen él a magyar lakosság kétharmada és ezeken követik el a magyar bűncselekmények háromnegyedét, így a minta kellően nagy.

Az eredmények pedig egyértelmű tendenciát mutatnak: a 2000-es években a regisztrált bűncselekmények száma folyamatosan csökkent. Kevesebb a felnőtt bűnelkövető és sokkal kevesebb a fiataloké. Különösen szembetűnő a javuló tendencia a nagy port kavaró, erőszakos bűncselekmények esetében, mint például a gyilkosságok, amelyek szintje a 2010-es évekre visszaesett az 1970-es évtized szintjére.

“A statisztikai adatok azt mondják, hogy összehasonlítva Európával ez egy abszolút élhető, teljesen átlagos ország. Inkább az a gond, hogy egyfelől a média felnagyítja az ismertté vált eseteket. másfelől a társadalom a sokkal enyhébb erőszakkal szemben is sokkal érzékenyebb lett. Mi, kriminológusok próbáljuk elmagyarázni, hogy a világ sokkal biztonságosabb, mint 500 éve, de az emberek nem ezt gondolják”

- magyarázza Kerecsi azt a jelenséget, hogy a bűnözési félelemnek sajnos szinte soha nincs köze a valósághoz, és így van ez ma Magyarország esetében is. Régen természetes volt, hogy az asszony és a gyerek verve jó, ma viszont már fokozottan odafigyelünk a családon belüli erőszakkal kapcsolatos hírekre. A kriminológusok tisztában vannak azzal a jelenséggel, hogy egy társadalomban olyan típusú erőszakos bűncselekmények lesznek felnagyítva, amelyre az adott társadalom különösen érzékeny - ilyen lehet a focihuliganizmus, vagy a mai magyar helyzetben a cigánybűnözés rémképe. “Akinek kalapács van a kezében, mindenhol szeget lát”

- érzékelteti Kerecsi, hogy hol tartunk 2014-ben. Pedig kutatásuk eredménye egyértelműen bizonyítja, hogy nemhogy nincs Magyarországon jellegzetesen cigány bűnözés, hanem az országban pont ott követik el a legtöbb bűncselekményt, ahol a cigányok aránya elmarad az országos átlagtól. A magyar bűnözés - akárcsak a világon mindenhol - városi jelenség, 2011-ben a bűncselekmények 87,6 százalékát pedig azokon a településeken regisztrálták, ahol a cigányság aránya 5% alatt van. A tanulmány ítélete egyértelmű:

“A hazai bűnözést a települési fejlettség, a zsúfoltság, az anonimitás, a számosabb bűnelkövetési alkalom generálja, és nem egy kisebbségi népcsoport feltételezett bűnelkövetési hajlama.”

Kerecsiék kutatása egy másik, szélsőjobbaldali körökben népszerű legendával is leszámol: nem igaz, hogy a magyarországi cigányok lakóhelyükről beutaznak a nagyvárosokba “bűnözni”. Ilyen utazóbűnözés egyszerűen nem létezik, nagyobb városokban regisztrált bűnesetek elkövetői is néhány kilométeres körön belül laknak.

A kutatás a vizsgált 513 települést négy típusra osztotta aszerint, hogy ezekben 10 ezernél több vagy kevesebb lakos van, illetve a helyi cigányság aránya eléri-e a 10 százalékot. Ezek közül a legérdekesebbek a magyar közbeszédet is a legjobban foglalkoztató, a szélsőjobbaldali mozgalmak által kitüntetett figyelemmel kezelt 10 ezer lakosnál kevesebbet számláló falvak és kisvárosok, ahol a cigányság aránya magasabb 10 százaléknál. Ezek azok a települések, ahova tömegesen költöztek a rendszerváltás körül munka nélkül maradó cigányok.

A bűnözés azonban itt is stagnál, csak olyan, kisebb súlyú bűncselekmények száma emelkedik, mint a kisebb értékű lopások, a szabálysértési értékű lopások, a kisebb értékre, bünszövetségben elkövetett lopások, apróbb drogügyletek, könnyebb testi sértések és kisebb kárt okozó rongálások. Tehát olyan, társadalmilag nem különösebben káros bűncselekmények, amelyek mellé az igazságszolgáltatás hajlamos találni valamilyen súlyosbító körülményt. Ennek egyik oka az, hogy 2008-tól a jogalkotás folyamatosan szigorította az enyhe súlyú jogsértések szankcióit és eljárási szabályait. De van egy másik is.

“Van olyan borsodi település, ahol 2011-ben 89 bűncselekményből 37 olyan kis értékű lopás, amikor kiszedik az akkumulátort vagy a rezet a sorompónál a lámpából”

- világítja meg egy példával Kerezsi, hogy pontosan milyen bűncselekményekről van szó. Bár a törvényszegés ténye nem vitatott, erős a gyanú, hogy ezek hasonló esetek, mint a néhány hónapja a magyar sajtót bejáró hír a cigányokat leejtett zsebkendőkért büntetőrendőröké. A kutató persze ennél óvatosabban fogalmaz:

“Valamennyire érzem, de verifikálni nem tudom. Ez csak hipotézis, de remélem fogunk tudni ezzel kapcsolatos kutatást.”

Természetesen a kutatás nem vitatja, hogy a magyarországi cigányok is követnek el bűnöket, akár nem cigányok sérelmére is. Ugyanakkor viszont leszögezi, hogy Magyarországon a legtöbb bűncselekményt ott követik el, ahol “nagyobbak az elérhető tőkejavak”. Az okirattal kapcsolatos visszaélések száma a vizsgált évtizedben megduplázódott, és akkor még nem is beszéltünk a közelmúltban nagy port kavart, a magyar társadalom legfelsőbb rétegeit érintő bűncselekményekről. Kerezsi szerint a kriminológusok is hibásak abban, hogy a magyarok nem inkább ezekkel foglalkoznak:

“A mi felelősségünk is, hogy nem sikerült a rendszerváltás környékén elmagyarázni, hogy a közvetett hatása a bűnözésnek, a fehérgalléros bűnök mennyivel ártalmasabbak a társadalom számára.”

Éppen ezért mondja, hogy a “cigánybűnözés” körül még bőven van dolguk.

“Ezt a kutatást itt nem lehet befejezni. Nemcsak a kemény statisztikával foglalkozunk, hanem azzal is, hogy érzi magát az ember. Tovább kell keresni, miért gondolják magyarok sok helyen, hogy ilyen rossz a helyzet, miért érzik az emberek a kisebbségi-többségi helyzetet ilyen konfliktusosnak, amikor nem az. Szeretnénk egy olyan mélyfúrást csinálni, hogy ezeken a helyeken miért ilyen a hangulat.”

Kerezsi azt mondja, sok olyan települést tud mondani, ahol nincs gond a magyar-cigány együttélésével, és ezektől, valamint a nemzetközi példákból sokat lehet tanulni a helyes irányról, még ha ez már túl is mutat a kriminológia szigorúan vett keretein.

“Célszerű a büntető igazságszolgáltatás eszközeit használni, ha valaki kenyeret lop? Vannak a társadalompolitikának egyéb eszközei is. Léteznek amerikai adatok arról, hogy minden 1 befektetett dollár, amit az oktatásba, a gyermekvédelembe, a megelőzésbe fektetnek, az 7 dollár megtakarítást jelent majd később a igazságszolgáltatásban, a szociális segélyezésben, a munkanélküli ellátásban. Csak hát hosszú távra kell tervezni, nem 4-5 évre, mint Magyarországon.”

Erre a szélsőjobb oldali válasz nyilván valami olyasmi lenne, hogy “nincs sok időnk, azonnal lépni kell, az utolsó órában vagyunk, ha nem cselekszünk, jön az apokalipszis”. Kerezsiék kutatásának legfontosabb kijelentése azonban éppen az, hogy erről szó sincs Magyarországon.

“A bűnözés területén nincsenek olyan riasztó jelek, amelyek a társadalom vagy az állam számára radikális változtatásokat követelő megpróbáltatásokat jelentenének.”

1989 és 1993 között a dolgozó cigányok fele elvesztette a munkáját. A cigány háztartások 82 százaléka a KSH által meghatározott létminimum alatt él. Ma köztük harmada annyi a foglalkoztatott, mint a nem cigány magyarok körében. Egyharmaduk az általános iskolát sem végzi el, a diplomások aránya 1% alatt van. A rendszerváltás óta megindult gettósodás folyamata megállíthatatlannak tűnik, ma már nemcsak egyes falvak, hanem

komplett kistérségek cigányosodnak el az ország legelmaradottabb régióiban, elsősorban az északkeleti megyékben. Az ország lakosságának 6-8 százaléka lehet cigány, azonban bármilyen reménytelen helyzetben él nagy részük, cigánybűnözés Magyarországon nincs.